

Vzdělávací obor:

Dějepis

Očekávaný výsledek učení:

CAS-DEJ-001-ZV9-007

Posoudí pozitivní a negativní vliv technologického vývoje, a zejména industrializace na život různých společenských vrstev v minulosti.

Popis úrovně NA CESTĚ

- Porovná způsob života vybrané skupiny obyvatel před a po vynálezu s využitím dvou vhodných zdrojů.
- Uvede příklady, jak zkoumané změny ovlivnily společenské nerovnosti a konflikty.
- Podněcován učitelem, uvědomuje si základní příčinné souvislosti proměn ve společnosti v souvislosti s technologickým vývojem.

Jak změnila továrna život dětí?

Autor materiálu: Mgr. Jiří Karen, Ph.D.

Anotace

V této lekci žáci analyzují historické prameny, které dokumentují vliv industrializace na dětský život. Učí se rozlišovat mezi subjektivními výpověďmi, názory a objektivními fakty. Na základě srovnání pramenů diskutují, jak vědecké poznání (z oblasti historie, sociologie či medicíny) přispívá k porozumění dopadům dětské práce. Úloha vede k uvědomění si významu důvěryhodných zdrojů a přenosu vědeckých poznatků do společenského rozhodování. Rozvíjí kompetenci k řešení problémů prostřednictvím analýzy informací a jejich důvěryhodnosti.

Zadání pro žáky

Úvodní kontext:

Technologický pokrok zásadně mění každodenní život lidí. V období průmyslové revoluce vedlo zavádění továren k velkým změnám ve společnosti – ale ne všechny skupiny obyvatel tyto změny prožívaly stejně. V této hodině se zaměříme na to, jak se tovární výroba promítla do života dětí.

Tvým úkolem bude zjistit, jak se jejich každodenní život proměnil a jaké souvislosti a důsledky mělo jejich zapojení do práce v továrně.

Zároveň se naučíš rozlišovat mezi tím, co jsou fakta, domněnky a názory – a jak vědecké poznání pomáhá tyto jevy lépe pochopit.

1. **Přečti si krátké svědectví jedenáctiletého dělníka Thomase Clarka z roku 1833.**
 - Co vypráví o svém každodenním životě?
 - Jak dlouho pracoval? Co se stalo, když usnul?
 - Jak by podle tebe měl vypadat život dítěte v jeho věku?

Označ v textu:

- Co je **fakt** (ověřitelná informace)?
 - Co je **domněnka** nebo **názor** (neověřený nebo subjektivní výrok)?
2. **Prohlédni si historickou fotografii dětí v textilní továrně z roku 1909.**
 - Co dělají děti na obrázku?
 - Kolik jim podle tebe asi je?
 - Jak vypadají? Jaké mají oblečení? Co si myslíš, že cítí?

Označ na základě fotografie:

- Co jsou **fakta** (např. co přesně vidíš)?
 - Co jsou **domněnky nebo dojmy** (např. co si myslíš, že cítí nebo prožívají)?
3. **Porovnej oba zdroje.**
- Co mají společného?
 - V čem se liší?
 - Co ses z nich dozvěděl/a o tom, jak vypadala dětská práce v továrnách?
 - Která tvrzení by bylo možné **ověřit**? Jak? Která jsou spíše subjektivní?
4. **Zamysli se, co všechno se změnilo v životě dětí, když začaly pracovat v továrně.**
Doplň schéma:

CO SE ZMĚNILO? (např. škola, volný čas, zdraví): _____

JAKÝ TO MĚLO VLIV? (na život dětí, na jejich rodinu...): _____

JAK BY TO MOHLO SOUVISET S DALŠÍMI OBLASTMI? (např. chudoba, nemoc, vzdělání): _____

Najdeš nebo si vzpomeneš na nějaké vědecké tvrzení (např. lékařské, historické), které tyto změny dokládá?

5. **Krátká závěrečná reflexe:**
- Co tě dnes nejvíc překvapilo?
 - Proč si myslíš, že je důležité mluvit o práci dětí v historii?
 - Jak by se dalo ověřit, že dané historické informace jsou spolehlivé?
 - Jaký význam má rozlišování mezi fakty a domněnkami při porozumění minulosti?

Vazba na klíčové kompetence

Název KK Složka KK Kód OVU	Znění OVU	Vzdělávací strategie
KK k řešení problémů Kritické hodnocení a využití vědeckého poznání KRP-VED-000-ZV9-001	<i>Analyzuje při rozhodování a řešení problémů objektivní informace a prezentované závěry vědeckého poznání</i>	- dávám žákům podněty k rozlišování mezi faktickými tvrzeními, hypotézami a názory, a to i ve složitějších textech nebo vizuálních pramenech - poskytuji materiály, ve kterých se vyskytují tvrzení odborníků, a společně s žáky je analyzuji z hlediska jejich objektivnosti a vědeckého charakteru - podporuji žáky v identifikaci vědeckých poznatků a jejich společenských dopadů - podněcuji diskusi o tom, jaký dopad mají vědecké informace nebo jejich absence na rozhodování společnosti i jednotlivce - využívám prameny z různých oborů (historie, sociologie, medicína), aby žáci mohli propojit informace napříč disciplínami

Metodický komentář pro učitele

- 1) Začněte krátkým úvodem: Např. otázkou:
„Jak vypadá běžný den jedenáctiletého dítěte dnes? A co myslíte, že dělalo dítě v 19. století?“
→ Nastavíte tím kontext, aktivujete představivost a zároveň otevřete prostor pro první porovnání domněnek a faktů.
- 2) Zdůrazněte, že v každém pramenu mají žáci za úkol odlišit:
- **fakta** (ověřitelné, objektivní informace);
 - **domněnky** (neověřená tvrzení, pocity, dojmy);

- případně **názory** (hodnotící soudy).
To lze vést nejprve formou individuální analýzy a poté diskusí ve dvojici, která podpoří argumentaci a kritické myšlení.

3) Využijte tabuli nebo pracovní list se schématem „Co se změnilo – Jaký to mělo vliv – Jak to souvisí s dalšími oblastmi“, ale přidejte důraz na zdroje poznání: „Jak by se daná tvrzení dala ověřit?“, „O co se můžeme opřít?“ Můžete doplnit i „Jaké vědecké poznání to potvrzuje?“ či „Odkud to víme?“.

4) V průběhu práce i na závěr připomínejte, že vědecké poznání (v tomto případě historické, sociologické, lékařské aj.) často slouží jako nástroj pro rozpoznání dopadů a řešení společenských problémů. V závěrečné reflexi proto může zaznít i otázka: „Jak mohou fakta z historie ovlivnit naše dnešní rozhodování?“ nebo „Proč je důležité vědět, co je fakt a co jen domněnka?“

Popis ověřování

Při práci sledujeme, zda žáci:

- porozuměli obsahu obou pramenů (textu i fotografii) a dokázali z nich získat konkrétní informace o životě dětí v továrně;
- rozeznali rozdíl mezi faktickými tvrzeními, domněnkami a názory v jednotlivých pramenech a byli schopni tento rozdíl zdůvodnit;
- zařadili informace z pramenů do odpovídající kategorie (fakt/domněnka/názor) a reflektovali, jak by bylo možné dané tvrzení ověřit (např. pomocí dalších historických či vědeckých zdrojů);
- dokázali propojit jednotlivé informace s širšími společenskými jevy (např. vliv práce na zdraví, vzdělání či chudobu) a posoudit jejich dopady;
- využili vědecké poznatky nebo argumenty (např. historické, lékařské, sociologické) k posouzení situace a formulovali závěr podložený objektivními informacemi;
- v závěrečné reflexi přemýšleli o významu ověřování informací a rozlišování mezi faktem a názorem ve vztahu k historickému i současnému rozhodování.

Formy ověřování:

- individuální nebo skupinová analýza pramenů s označováním fakt/názor/domněnka (tabulkový přehled, barvy, komentář);
- doplnění schématu „Co se změnilo – Jaký to mělo vliv – Jak to souvisí s dalšími oblastmi“ s důrazem na ověřené informace;
- závěrečná písemná nebo ústní reflexe, kde žáci formulují, co považují za spolehlivé tvrzení, co je překvapilo a proč je důležité ověřovat fakta;
- možné využití kontrolních otázek typu: „Co v tomto tvrzení považuješ za fakt?“, „Čím bys to mohl ověřit?“.

Ukázka řešení

Modelové žákovské shrnutí:

1. Text Thomase Clarka – analýza

Vybraná tvrzení:

- „Vstával jsem v pět hodin ráno a pracoval do devíti večer.“
- FAKT (ověřitelná pracovní doba z jiných historických záznamů)
 - „Když jsem usnul, byl jsem zbit.“
 - FAKT/DOMNĚNKA (je to subjektivní zkušenost, ale může být podpořena jinými výpověďmi či dobovými

dokumenty)

- „Chtěl jsem si vydělat něco na vlastní útratu.“
- NÁZOR/MOTIVACE (osobní pohnutka, nelze ověřit z jiného zdroje)

2. Fotografie z roku 1909 – analýza

Pozorování:

- Děti obsluhují stroje, mají pracovní oblečení.
 - FAKT (vizuálně doložitelné)
- Vypadají unaveně, jsou smutné.
 - DOMNĚNKA/DOJEM (osobní interpretace výrazu tváře, neověřitelná bez dalších údajů)
- Je jim asi mezi 10–12 lety.
 - ODHAD/DOMNĚNKA (bez dalších údajů nelze přesně určit věk)

3. Porovnání obou pramenů

- Společné rysy: Oba ukazují, že děti pracovaly od útlého věku, práce byla fyzicky i psychicky náročná.
- Rozdíly: Text je subjektivní výpověď jednotlivce, fotografie ukazuje více dětí v jiné době a zemi.
- Fakta k ověření: pracovní doba, věk dětí, podmínky práce → lze ověřit z jiných historických či vědeckých zdrojů (např. dobové vyhlášky, zprávy komisařů, lékařské zprávy).

4. Vyplněné schéma

CO SE ZMĚNILO?

- Děti nechodily do školy.
- Většinu dne pracovaly.
- Byly často vyčerpané a nemocné.

JAKÝ TO MĚLO VLIV?

- Měly málo vzdělání.
- Trpěly na nemoci z únavy a prostředí.
- Jejich rodiny byly závislé na jejich výdělku.

JAK TO SOUVISÍ S DALŠÍMI OBLASTMI?

- Chudoba → nutnost pracovat → málo vzdělání → špatná budoucnost
- Nedostatek ochrany → zdravotní následky
- Vědecké poznatky z medicíny a hygieny později vedly k omezení dětské práce.

5. Závěrečná reflexe

- „Překvapilo mě, že děti pracovaly tak dlouho a že to bylo běžné.“
- „Je důležité o tom mluvit, protože nám to ukazuje, jaké podmínky vedly ke změnám zákonů a postojů – a že za tím často byla věda, lékaři nebo reformátoři.“
- „Uvědomil/a jsem si, že nestačí něco jen přechíst – musím přemýšlet, jestli je to fakt, nebo názor, a odkud ta informace pochází.“

Zdroje

The Editors of Encyclopaedia Britannica. *The Rise of the Machines: Pros and Cons of the Industrial Revolution* [online]. Encyclopædia Britannica, Inc., 2023 [cit. 2025-05-16]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/story/the-rise-of-the-machines-pros-and-cons-of-the-industrial-revolution>

Clarke, Thomas. *Svědectví dětského dělníka v textilní továrně, 1833.*

In: *First Report of the Central Board of His Majesty's Commissioners on Employment of Children in Factories.*
1833. Přeloženo a didakticky upraveno Jiřím Karenem pro účely výuky dějepisu. Nепublikovaný pracovní list,
2021.